

نقش اردوهای دانش آموزی در افزایش تاب آوری تحصیلی دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان پیرانشهر

منیره افتخاری

کارشناسی ارشد، علوم تربیتی دانشگاه آزاد نقده ، اداره آموزش و پرورش شهرستان پیرانشهر ، آموزشگاه معرفت

آدرس پست الکترونیک: monereh.aftekhari@gmail.com شماره تماس: ۰۹۱۴۷۹۵۶۹۶۱

چکیده:

اردوها علاوه بر ارزشهای وجودی موجود در فعالیتهای آموزشی اردو، برای رفتن برای زندگی گروهی، تجربه‌ای بی نظیر است، دانش آموز در اردو می آموزد که چگونه از فشارهای روحی رها شود و خود را سرگرم سازد، کار خود را با دیگران هماهنگ کند، مهارت‌ها و علایق بیشتری را بدست آورد، ابتکار و خلاقیت را در خود پرورش دهد و شناخت و آگاهی خود را نسبت به دنیایی که در آن زندگی می کند و سعت بخشد و همه اینها در افزایش تاب آوری تحصیلی در دانش آموزان نقش بسیار موثری دارند. هدف این پژوهش بررسی نقش اردوهای دانش آموزی در افزایش تاب آوری تحصیلی دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان پیرانشهر بود. این پژوهش از نظر هدف کاربردی بوده و برای این منظور یکصد نفر از دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان پیرانشهر به روش تصادفی طبقه ای برای گروه آزمایش انتخاب و یکصد دانش آموزان دیگر نیز به عنوان گروه کنترل برای مقایسه انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه استاندارد، مقیاس تاب آوری کونور و دیودسون (۲۰۰۳) بود. از روش تحلیل واریانس چندعاملی (MANOVA) برای آزمون فرضیه ها استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد اردوهای دانش آموزی بر تاب آوری تحصیلی دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان پیرانشهر تاثیر دارد.

کلیدواژه‌ها:

اردوهای دانش آموزی ، تاب آوری تحصیلی ، دانش آموزان ، پیرانشهر

۱- مقدمه

با توجه به اهداف برنامه ریزی و مدیریت فراغت، یکی از فعالیت های فراغتی را می توان فعالیت های گردشگری دانست و اردوهای تربیتی - آموزشی می تواند بهترین فرصت در این راستا برای دانش آموزان باشد تا از اوقات فراغت برای کسب تجربه و شناخت و شکوفایی استعدادهایشان استفاده کنیم و نظم در زندگی اجتماعی و فردی، خدمت و مسئولیت پذیری، وقت شناسی و استفاده کردن از کمترین امکانات را برای مبارزه با مشکلات آموزش داد و دانش آموزان را فراخور درک و فهمشان با وقایع مهم تاریخی و شخصیت های بزرگ آشنا نمود (فتحی واجارگاه، کوروش، ۱۳۷۹: ۱۰۲)

آموزش و پرورش باید تعادل لازم را در برنامه های آموزشی خود بین مفاهیم نظری و علمی با مفاهیم عملی فراهم آورد و باید زمینه های علمی و عملی لازم را برای تربیت رفتار و تفریحی سالم فراهم کند (قرشی فتحی واجارگاه، کوروش، ۱۳۷۹: ۱۰۵).

اردوهای تربیتی - آموزشی نه تنها در افزایش آگاهی، غنی سازی اوقات فراغت و خلاقیت و نوآوری دانش آموزان مفید است بلکه آموزش را از یکنواختی و سکون نجات می دهد و تحرک و پویایی را از بین دانش آموزان ایجاد می کند که در پژوهش حاضر مسئله ی مورد توجه بررسی اثر بخشی اردوهای تربیتی - آموزشی بر دانش آموزان در دو بعد اشتیاق تحصیلی و تاب آوری تحصیلی است. لازم به ذکر است اردوهای تربیتی - آموزشی زمانی به حداکثر کارآمدی خود می رسند که توسط مربیان مجرب و در بازه های زمانی خاصی انجام گیرد، که اگر بدون برنامه و هدف باشد و از مربیان مجرب و با انگیزه استفاده نگردد به احتمال زیاد نتایج معکوسی خواهد داشت. از جمله چالشهای پیش روی نظام های آموزشی همواره، مواجهه با دانش آموزانی است که به دلیل شرایط نامطلوب اجتماعی، خانوادگی، اقتصادی و آموزشی در خطر افت تحصیلی قرار دارند. در خصوص این چالش موضوعی که مطرح می شود، چگونگی برخورد با مسئله به طور موفقیت آمیز است (سوری و حسینی راد، ۲۰۱۱: ۱۵۴۱).

دانش آموزان، اغلب با مسائل پیچیده اجتماعی، خانوادگی و تحصیلی مواجه هستند که می تواند مانع از موفقیت تحصیلی آنها شده و آنها را در معرض عدم موفقیت تحصیلی قرار دهد (مالت، ۲۰۱۲: ۱۴).

با این وجود، برخی دانش آموزان هستند که بدون توجه به چالش ها و شرایط نامطلوب به موفقیت هایی دست پیدا می کند، اما دانش آموزانی دیگر با همان شرایط با افت تحصیلی مواجه شده و حتی از تحصیل باز می مانند (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۴).

از جمله سازه هایی است که در سال های اخیر توجه محققان را در حوزه های مختلف روان شناسی از جمله روان شناسی تحولی، روان شناسی تربیتی، روان شناسی خانواده، و غیره به خود اختصاص داده است تاب آوری است (کمپبل و همکاران^۳ ۲۰۰۶: ۵۸۶). تاب آوری عاملی است که به افراد در رویارویی و سازگاری با موقعیت های سخت و تنش زای زندگی کمک می کند (وایت و همکاران^۴، ۲۰۱۰: ۲۵).

¹ Souri H, Hasanirad, T

² Mallett, C.A

³ Campbell-sills, L., Cohan, S., and Stein, M. B.

⁴ White, B., Driver, S., Warren, A.M

ابوالقاسمی و تاکلاوی^۵، (۲۰۱۰) تاب آوری را صفتی ذاتی است و افراد تاب آور را غیر آسیب پذیر و با ویژگی های منحصر به فرد می باشند. ابوالقاسمی و تاکلاوی، (۲۰۱۰: ۲۵) تاب آوری یک توانمندی ذاتی نبوده و قابل دستیابی است (ریاحی و همکاران^۶، ۲۰۱۵: ۶۰) تاب آوری زمانی حاصل می شود که عوامل حفاظتی مناسب به رغم وجود عوامل خطر زا در زندگی افراد تاب آور حضور داشته باشند (یتس و ماستن^۷، ۲۰۰۴: ۵۲۵).

بنابراین، تمرکز اصلی پژوهش ها در حوزه تاب آوری شناسایی اسنادها و شرایط مؤثر در رشد تاب آوری است (ماستن و وایت^۸، ۲۰۱۰: ۲۱۵). چنین متغیرهایی به عنوان عوامل حفاظتی یا ارتقاء دهنده یا ترغیب و تسهیل کننده تاب آوری مفهوم سازی شده اند این عوامل حفاظتی را می توان در سه سطح طبقه بندی کرد: عوامل فردی، عوامل خانوادگی و عوامل اجتماعی (یتس و ماستن، ۲۰۰۴: ۵۲۴)

در همین راستا به منظور بررسی چگونگی تأثیرگذاری عوامل حفاظتی در حذف یا کاهش اثرات عوامل خطرزا، دو رویکرد اصلی در حوزه تحقیقات مربوط به تاب آوری دیده می شود: الف) رویکرد متمرکز بر متغیر و ب) رویکرد متمرکز بر شخص رویکرد متمرکز بر متغیر به بررسی ارتباط میان عوامل خطرزا و عوامل حفاظتی فردی یا محیطی توجه می کند که فرد را از پیامدهای نامطلوب عوامل خطرزا محافظت می کند. رویکرد متمرکز بر شخص به دنبال شناسایی ویژگی های افراد تاب آور است و نیمرخ افراد تاب آور ویر تاب آور را برای مجموعه ای از معیارها در مطالعات موردی، گروه های تاب آور و مدل تمام تشخیصی بررسی می کند (یتس و ماستن، ۲۰۰۴: ۵۲۶).

در اغلب پژوهش ها این سازه به عنوان یک سازه تک بعدی در نظر گرفته شده است. ولی در سال های اخیر، با توجه به ابهامات پدید آمده در توجیه نتایج پژوهش ها، نظریه پردازان و محققان نگاه چند بعدی به تاب آوری را دنبال کرده اند (زینا^۹، ۲۰۱۶: ۷۳). ماهیت چند بعدی بودن سازه تاب آوری از شواهدی ناشی می شود که در آن افراد در معرض خطر، به رغم نشان دادن کارکردهای مهارتی و سازگاری در بعضی از حوزه ها، مثلاً پیشرفت تحصیلی، پیامدهای ناسازگارانه جدی را در دیگر زمینه ها نشان می دهند (ون هی مون و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۵: ۳). لوتار و همکاران (۲۰۰۰) نشان می دهد که اگر چه ۷۰٪ از دانش آموزان به لحاظ تحصیلی تاب آور هستند؛ اما فقط ۲۱٪ از آن ها از مهارت های اجتماعی بالایی بهره مند هستند. یکی از موضوعاتی که به تازگی وارد حوزه تعلیم و تربیت شده است، توجه به تاب آوری تحصیلی دانش آموزان است. موفقیت دانش آموزان در مواجهه با شرایط نامطلوب در طول تحصیل به پدیده تاب آوری مرتبط است. تاب آوری در مفهوم کلی، اشاره به پروسه، ظرفیتی از سازگاری موفقیت آمیز با وجود شرایط نامطلوب دارد (مارتین و مارش^{۱۱}، ۲۰۰۶: ۲۶۸).

⁵ Abolghasemi, A., & Taklavi Varaniab, S

⁶ Riahi, M., Mohammadi, N., Norozi, R., Malekitabar, M

⁷ Yates, T. M. and Masten, A. S

⁸ Masten, A. S., & Wright, M.

⁹ Zina D. Zuill

¹⁰ Weon-Hee Moon, Myoung-Jin Kwon and Kil-Soo Chung

¹¹ Martin, J. A., Marsh, W. H

به عقیده برخی دیگر تاب آوری انعطاف پذیری موثر در برابر حوادث زندگی و توانایی سازگاری مناسب در هنگام رویارویی با زمینه های استرس زا و خطرناک می باشد (مندل و همکاران^{۱۲}، ۲۰۰۶: ۳۲). تاب آوری توانایی تطابق با دشواری ها است (نیومن^{۱۳}، ۲۰۰۳: ۱۴۱) در بافت تحصیلی، تاب آوری تحصیلی به عنوان احتمال بالای موفقیت در مدرسه با وجود شرایط چالش برانگیز و تهدید آمیز که ناشی از صفات، شرایط و تجارب اولیه است، تعریف شده است (موریسن و آلن^{۱۴}، ۲۰۰۷: ۱۶۴).

تاب آوری تحصیلی به عنوان ظرفیت دانش آموزان در غلبه بر خطرات حاد و مزمن که به عنوان تهدید های بزرگ در فرایند تحصیلی به شمار می آیند (مارتین و مارش، ۲۰۰۹: ۳۲). تاب آوری در دانش آموزانی که با چالش ها، شکست ها و فشارها رو به رو هستند، به عنوان بخشی از زندگی تحصیلی شان است. از سوی دیگر آنان معتقدند که تاب آوری تحصیلی تنها محدود به دانش آموزان دارای پیشینه و شرایط نامطلوب نیست، بلکه همه دانش آموزان در فرایند تحصیلی خود، سطوحی از عملکرد ضعیف، ناملایمات، چالش ها و شکست ها را تجربه می کنند. پس بنابراین اگر اردو با هدف و برنامه ریزی مشخصی صورت گیرد می تواند استعداد های نهفته و بالقوه دانش آموزان را به استعداد های بالفعل تبدیل کرده و گام های موثر در راستای ارتقای سطح تربیتی و آموزشی دانش آموزان برداشت. به طور کل یک اردوی خوب و مفید باید از اهداف خاصی برخوردار باشد. قبل و بعد و حین اردو با برنامه همراه باشد و بتواند قوه مسئولیت را در دانش آموزان تقویت کند و موجب تربیت اجتماعی گردد. در این مقاله با تهیه پرسشنامه استاندارد سعی شده است تا نظرات دانش آموزان را در رابطه با تاثیر اردو های دانش آموزی در میزان تاب آوری تحصیلی را بسنجیم تا بین وسیله شاهد بهتر شدن آموزش و پرورش در کشورمان باشیم.

در ارتباط با هدف این تحقیق افراد ذیل نیز به تحقیق های پرداخته اند که نتایج آنها با تحقیق ما همسو می باشد یزدان پناه (۱۳۸۲) به اهمیت اردو های دانش آموزی اشاره داشته و استفاده از امکانات خارج از محیط آموزشی مثل اماکن زیارتی، تفریحی، تاریخی و خارج نمودن دانش آموزان از چهارچوب کلاس درسی را از مسایل بسیار مهم در تربیت دانش آموزان دانسته و به عقیده ی ایشان، دانش آموزان در فضای اردو حس همکاری، تعاون، اعتماد به نفس و جلوه های مختلف زندگی اجتماعی را می آموزند. لطیفی (۱۳۸۴) به نظر «نومیر» جامعه شناس اشاره کرده و بیان می دارد که گذران اوقات فراغت به صورت فعالیت های گروهی علاوه بر بقای انسان، زمینه را برای رشد شخصیت او فراهم می سازد. باسطن (۱۳۹۰) در مقاله خود عنوان می کند که تعداد کمی از دانش آموزان در اردو ها شرکت داده می شوند و اردو ها به میزان کمی از اوقات فراغت دانش آموزان را در بر می گیرد. دانش آموزان تمایل زیادی به برگزاری اردو های بیشتر در ایام فراغت خود دارند و تمایل دختران در این خصوص بیشتر از پسران می باشد. معلمان و مربیان به عنوان نیروی انسانی متخصص به میزان کمی در یادگیری و بازدهی علمی دانش آموزان نقش داشتند، هاشمی و جوکار (۱۳۹۳) نقش واسطه گری تنظیم عواطف و راهبردهای مقابله ای در رابطه دلبستگی به والدین و همسالان با تاب آوری هیجانی بررسی شده است. دلبستگی به والدین به واسطه گری راهبرد مقابله ای کناره گیری، تاب آوری هیجانی را به شکل مثبت و به واسطه راهبرد مقابله ای اجتنابی و تنظیم شناختی منفی تاب آوری هیجانی را به شکل منفی پیش بینی می کند. برزگر (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان بررسی نقش واسطه گری انگیزش تحصیلی در رابطه بین ویژگی های شخصیتی و تاب آوری تحصیلی در دانش آموزان دوره متوسطه، نشان داد که انگیزش تحصیلی در رابطه بین وظیفه مداری و گشودگی در تجربه با تاب آوری تحصیلی دارای نقش واسطه گری کامل می باشد. هم چنین، نتایج حاکی از آن بود که

¹² Mandel, G. & Mullet, E. & Brown, G

¹³ Newman, R

¹⁴ Morrison, M. G., Allen, R. M.

از بین ویژگی‌های شخصیتی، وظیفه مداری و گشودگی در تجربه پیش بین مثبت و معنادار انگیزش درونی، توافق پذیری پیش بین منفی و معنادار انگیزش بیرونی و روان نژندی پیش بین مثبت و معنادار انگیزش بیرونی می‌باشد. کوهن و همکاران (۲۰۰۹) با بررسی دانش آموزان نشان دادند که هیجان‌های مثبت، افزایش تاب آوری و رضایت از زندگی را پیش بینی می‌کند، کوان آنت، جانسون چانک و آنه کریستین (۲۰۱۰) میزان تاب آوری فرد را در مواجهه با آسیب جسمی شدید بررسی کردند هدف آنان در پژوهش شناسایی مشخصات تاب آوری و بهبودی و پریشانی بوده و نتایج بررسی آنان نشان داد ۵۴٪ در گذرگاه تاب آوری و ۲۵٪ در خط مسیر بهبودی و ۲۱٪ مسیر پریشانی را تشکیل می‌دهند و این عوامل به خوشبینی و حمایت اجتماعی و درد ارتباط دارد

۲- روش شناسی:

این تحقیق به روش میدانی با استفاده از پرسشنامه انجام گردید. از نظر کنترل محقق بر متغیرهای تحقیق به شکل نیمه آزمایشی با طرح پژوهشی پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل به منظور بررسی تاثیر اردوهای دانش آموزی بر تاب آوری تحصیلی دانش آموزان می‌باشد. بدین ترتیب که اول برای هر دو گروه (آزمایش و کنترل) پیش آزمون توسط پرسشنامه‌های تاب آوری تحصیلی، قبل از برگزاری اردوهای دانش آموزی اجرا شده و در پایان دوره دوباره آزمون (پس آزمون) توسط پرسشنامه‌های تاب آوری تحصیلی اجرا شد. و نتایج آزمون توسط نرم افزار SPSS آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA) تحلیل شد. برای انجام این پژوهش پس از تصویب موضوع تحقیق به مطالعه کتب تخصصی، مجلات علمی، پژوهشی و منابع علمی کتابخانه‌ای اقدام و فیش برداری گردید. برای اجرای پرسشنامه‌ها بر اساس معرفی نامه معاونت دانشگاه، مجوز لازم برای اجرای پرسشنامه‌های پژوهش در مدارس ابتدایی پیرانشهر فراهم شد پس از اخذ نامه از دانشگاه و ارائه همان نامه به آموزش و پرورش پیرانشهر پخش پرسشنامه در میان دانش آموزان صورت گرفته شده و پرسشنامه در بین آنها پخش شد و به آنها توضیح داده شد در پژوهش حاضر از پرسشنامه برای جمع آوری اطلاعات استفاده شده است : پرسشنامه تاب آوری تحصیلی؛ در پژوهش حاضر مقیاس معرفی شده، به عنوان پیش آزمون برای دانش آموزان منتخب تکمیل شده و تمام داده‌های بدست آمده جمع آوری گردید، پرسشنامه استاندارد مقیاس تاب آوری کونور و دیودسون (۲۰۰۳): این پرسشنامه را کونور و دیودسون (۲۰۰۳) با مرور منابع پژوهشی ۱۹۹۱-۱۹۷۹ حوزه تاب آوری تهیه کردند. تهیه کنندگان این مقیاس بر این باورند که این پرسشنامه به خوبی قادر به تفکیک افراد تاب آور از غیرتاب آور در گروه‌های مختلف بوده و می‌تواند در موقعیت‌های پژوهشی و بالینی مورد استفاده قرار گیرد. پرسشنامه تاب آوری کونور و دیودسون ۲۵ عبارت دارد که در یک مقیاس لیکرتی بین صفر (کاملاً نادرست) تا پنج (همیشه درست) نمره گذاری می‌شود. در پژوهش حاضر جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان مدارس ابتدایی شهرستان پیرانشهر در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ می‌باشد در این پژوهش ابتدا برای پیش‌بینی حجم نمونه یک مطالعه مقدماتی بر روی ۵۰ نفر انجام شد و سپس با استفاده از داده‌های بدست آمده واریانس جامعه محاسبه گردید و بعد با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه تعیین گردید از آنجایی که در پژوهش حاضر از پرسشنامه استفاده می‌شود، برآورد واریانس بر اساس سوالات پژوهش صورت گرفت و در فرمول مربوطه قرار داده شد علاوه بر آن در این پژوهش برای پیش‌بینی حجم نمونه از جدول مورگان هم استفاده شد. جدول دارای ارقامی است که با توجه به آن می‌توان از روی جامعه آماری نمونه را انتخاب نمود که با توجه به این جدول که از کتاب مقیمی استخراج شده است با توجه به جامعه آماری با نظر استاد راهنما که به تعداد ۲۰۰ نفر جهت مطالعه انتخاب شدند. در پژوهش حاضر دو مقیاس

معرفی شده، به عنوان پیش آزمون برای دانش آموزان منتخب پایه ابتدایی شهرستان پیرانشهر تکمیل شد و تمام داده های بدست آمده جمع آوری گردید، سپس ۲ ماه (۶۰ روزه) به عنوان بازه ی اجرایی پژوهش مشخص شد و در بازه های ۱۰ روزه اردوهای تربیتی _ آموزشی متناسب با محتوا های درسی برای دانش آموزان تدارک گردید.

- روز دهم: بازدید از محله، جهت آموزش درس محله و امکانات موجود در آن برای درس اجتماعی
- روز بیستم: بازدید از کارخانه ی قند، جهت آموزش درس تبدیل انرژی ها فصل سوم علوم
- روز سی ام: بازدید از موزه ، جهت آموزش در س اجتماعی، آشنایی با زندگی گذشتگان
- روز چهل ام: بازدید از پژوهش سرا جهت انجام کامل و دوباره ی آزمایشات علوم
- روز پنجاهم: بازدید از کوه جهت آموزش درس سنگ های علوم
- روز شصتم: رفتن به کانون پرورش فکری کودکان جهت بالا رفتن اطلاعات عمومی و شکوفایی خلاقیت ها و علایق بچه ها

بعد از اجرای ۲ ماه دوره ی آموزشی توام با اردوهای تربیتی _ آموزشی باید مجددا پرسشنامه بین دانش آموزان توزیع گردید و داده های بدست آمده از پس آزمون دانش آموزان جمع آوری شد و توسط تحلیل کواریانس داده ها نتایج مورد بررسی قرار گرفت و میزان اثر بخشی اردوهای تربیتی _ آموزشی بر دانش آموزان مورد بررسی قرار گرفت. دراین پژوهش دو پرسشنامه (اشتیاق تحصیلی ، تاب آوری تحصیلی) ، در قالب یک پرسشنامه به ۲۰۰ نفر از دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان پیرانشهر داده شده و برای تمامی دانش آموزان تک تک سوالات توضیح داده شده و از آنها خواسته خواهد شد که نظر خود را در ارتباط با سوال با علامت زدن یکی از گزینه های بدهند و بعد از جمع آوری پرسشنامه ها با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA) به تحلیل پاسخ ها پرداخته شد.

۳- بحث نتایج یافته ها

* اردوهای دانش آموزی بر تاب آوری تحصیلی دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان پیرانشهر تاثیر دارد . جهت بررسی مقایسه نمره های تاب آوری تحصیلی بکار گرفته شده در دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان پیرانشهر از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA)، استفاده شده است به همین منظور برای بررسی پیش فرض برابری واریانس های تاب آوری تحصیلی در گروه های مورد پژوهش از آزمون لون استفاده شد. نتایج آزمون لون در جدول ۱ گزارش شده است:

جدول ۱ آزمون لوین جهت بررسی برابری واریانسها (منبع : محاسبات نگارنده ، ۱۴۰۲)

متغیر	آزمون لوین

سطح معناداری	F	تاب آوری تحصیلی
۰/۳۲۵	۰/۹۸۱	

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می شود در آزمون لوین مقدار $p > 0.05$ است که نشان می دهد واریانس میانگین های مورد مطالعه، برابر است در نتیجه از مقادیر مربوط به مفروضه ی برابری واریانس استفاده می گردد. جهت تجزیه و تحلیل داده های مربوط به تفاوت بین دو گروه دانش آموزان از لحاظ مولفه های تاب آوری تحصیلی، از روش تحلیل واریانس چند متغیره (مانوا) بهره گرفته شد. قبل از به کار گیری این آزمون مفروضه های این آزمون به وسیله آزمون باکس، لامبدای ویلکز و آزمون لون مورد بررسی قرار گرفت. به همین منظور برای بررسی پیش فرض همگنی ماتریس واریانس - کوواریانس مولفه های تاب آوری تحصیلی در گروه های مورد پژوهش نیز از آزمون باکس استفاده شد. نتایج آزمون باکس در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲ نتایج آزمون باکس بررسی پیش فرض همگنی ماتریس واریانس - کوواریانس مولفه های تاب آوری تحصیلی

معنی داری	F	BOX S M
۰/۲۴۹	۱/۳۰۸	۸/۱۹۱

جدول ۲ نشان می دهد مقدار سطح معناداری ($p > 0.05$) می باشد که گویای آن است شرط همگنی ماتریس واریانس - کوواریانس به خوبی رعایت شده است ($F = 1/125$ و $P > 0.05$).

برای تعیین معنی داری اثر گروه بر مولفه های تاب آوری تحصیلی، از آزمون لامبدای ویلکز استفاده شد که نتایج حاصل در جدول ۳ گزارش شده است: (منبع: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۲)

جدول ۳ نتایج آزمون لامبدای ویلکز در تحلیل واریانس چند متغیره مولفه های تاب آوری تحصیلی

آزمون	ارزش	F	درجه آزادی خطا	درجه آزادی اثر	سطح معنی داری	مجذور ایتا
لامبدای ویلکز	۰/۵۸۳	۱۸/۱۵۰	۷۶	۳	۰/۰۰۱	۰/۴۱۷

نتایج آزمون لامبدای ویلکز نشان می دهد که بین دو گروه حداقل در یکی از مولفه های تاب آوری تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد ($F = 18/150$ و $P < 0.01$). برای بررسی پیش فرض برابری واریانس های مولفه های تاب آوری تحصیلی در گروه های مورد پژوهش نیز از آزمون لون استفاده شد. نتایج آزمون جدول ۴ آمده است:

جدول ۴ نتایج آزمون لون جهت بررسی پیش فرض برابری واریانس های مولفه های تاب آوری تحصیلی

متغیرها	F	df _۱	df _۲	سطح معنی داری
تصور از شایستگی فردی	۲/۱۹۸	۱	۷۸	۰/۱۴۲
اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی	۱/۵۰۴	۱	۷۸	۰/۲۲۴

۰/۹۱۷	۷۸	۱	۰/۰۱۱	پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن
۰/۱۶۸	۷۸	۱	۲/۰۱۸	کنترل
۰/۲۴۰	۷۸	۱	۱/۲۵۰	تأثیرات معنوی

جدول فوق گویای آن است که واریانس های مولفه های تاب آوری تحصیلی در دو گروه با هم برابر بوده و با یکدیگر تفاوت معنی داری ندارند، که این یافته، پایایی نتایج بعدی را نشان می دهد.

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون های باکس، لامبدای ویلکز و لون، تحلیل های مربوط به اثرات بین آزمودنی ها مورد بررسی قرار گرفت که نتایج به دست آمده در جدول شماره ۵ قابل مشاهده است:

جدول ۵ نتایج تحلیل واریانس چند متغیره اثرات گروه بر مولفه های تاب آوری تحصیلی

منابع	متغیر وابسته	SS	df	MS	F	معنی داری	مجذور ایتا
آزمایش	تصور از شایستگی فردی	۶۰۵	۱	۶۰۵	۱۹/۷۸	۰/۰۰۱	۰/۲۰۲
	اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی	۱۱۲۵	۱	۱۱۲۵	۲۹/۶۱۶	۰/۰۰۱	۰/۲۷۵
	پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن	۷۲۰	۱	۷۲۰	۳۶/۴۷۲	۰/۰۰۱	۰/۳۱۹
	کنترل	۱۴۷۵	۱	۱۴۷۵	۲۴/۴۱۸	۰/۰۰۱	۰/۳۷۵
	تأثیرات معنوی	۹۷۰	۱	۹۷۰	۳۲/۱۷۲	۰/۰۰۱	۰/۳۸۹
کنترل	تصور از شایستگی فردی	۲۳۸۵	۷۸	۳۰/۵۷۹	-	-	-
	اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی	۲۹۶۲/۹۵۰	۷۸	۳۷/۹۸۷	-	-	-
	پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن	۱۵۳۹/۸۰۰	۷۸	۱۹/۷۴۱	-	-	-
	کنترل	۳۲۸۰/۴۵۰	۷۸	۴۲/۹۶۴	-	-	-
	تأثیرات معنوی	۱۷۲۱/۱۴۰	۷۸	۲۱/۵۴۱	-	-	-

(منبع: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۲)

براساس جدول ۵ بین دو گروه دانش آموزان، در مولفه تصور از شایستگی فردی ($F=19/78$ و $P<0/01$) تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه تصور از شایستگی فردی گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. متغیر گروه ۰/۲۰۲ درصد واریانس مولفه تصور از شایستگی فردی را تبیین می کند. بین دو گروه دانش آموزان در مولفه اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی

گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. متغیر گروه ۰/۲۷۵ درصد واریانس مولفه اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی گروه منفی را تبیین می کند. $(P < 0/01$ و $F = 29/616$) تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی گروه

بین دو گروه دانش آموزان، در مولفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن $(F = 36/472$ و $P < 0/01$)، تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. متغیر گروه ۰/۳۱۹ درصد واریانس مولفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن را تبیین می کند.

بین دو گروه دانش آموزان در مولفه کنترل $(F = 24/418$ و $P < 0/01$) تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه کنترل گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. متغیر گروه ۰/۳۷۵ درصد واریانس مولفه کنترل را تبیین می کند.

بین دو گروه دانش آموزان، در مولفه تأثیرات معنوی $(F = 32/172$ و $P < 0/01$)، تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه تأثیرات معنوی گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. متغیر گروه ۰/۳۸۹ درصد واریانس مولفه تأثیرات معنوی را تبیین می کند.

- تحلیل و بررسی نتایج فرضیه پژوهش

* **اردوهای دانش آموزی بر تاب آوری تحصیلی دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان پیرانشهر تاثیر دارد.** با توجه به نرمال بودن متغیرها در گروه کنترل و آزمایش طبق جدول از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره (MANOVA)، برای بررسی فرضیه های پژوهش استفاده شد و از طرفی با توجه به اینکه مولفه های تاب آوری تحصیلی از لحاظ نظری و تجربی با یکدیگر ارتباط دارند. نتایج نشان داد که با توجه به جدول آماره F تحلیل واریانس چند متغیره می توان گفت که بین گروه آزمایش و کنترل از لحاظ مولفه های تاب آوری تحصیلی تفاوت معنی داری وجود دارد. با توجه به جدول آماره F برای مولفه های تاب آوری تحصیلی همگی شان در سطح معنی دار می باشند و این یافته نشانگر آن است که بین گروه های آزمایش و کنترل در این مولفه ها تفاوت معنی داری وجود دارد. بنابر این می توان گفت که میانگین گروه های آزمایش در این مولفه ها به صورت معنی داری بیشتر از میانگین گروه های کنترل است. براساس جدول بین دو گروه دانش آموزان، در مولفه تصور از شایستگی فردی تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه تصور از شایستگی فردی گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. بین دو گروه دانش آموزان در مولفه اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه اعتماد به غرایز فردی تحمل عاطفه منفی گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. بین دو گروه دانش آموزان، در مولفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه پذیرش مثبت تغییر و روابط ایمن گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. بین دو گروه دانش آموزان در مولفه کنترل تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه کنترل گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. بین دو گروه دانش آموزان، در مولفه تأثیرات معنوی تفاوت معنادار وجود دارد. به این صورت که نمره مولفه تأثیرات معنوی گروه کنترل به طور معناداری پایین تر از گروه آزمایش است. با توجه به یافته های فوق فرضیه پژوهش تایید می شود و می توان گفت اردوهای دانش آموزی بر تاب آوری تحصیلی دانش آموزان دوره دوم ابتدایی شهرستان پیرانشهر تاثیر دارد.

نتیجه حاصل برای فرضیه پژوهش با یافته های پژوهش های پیرنه لنگرودی (۱۳۷۴)، یزدان پناه (۱۳۸۲)، هاشمی و جوکار (۱۳۹۲)، برزگر (۱۳۹۳)، رشیدی و همکاران (۱۳۹۳)، راتر (۱۹۸۵)، کوئن (۱۹۹۲)، کابرا و پادیلا (۲۰۰۴)، والش (۲۰۰۶)، جوب (۲۰۰۶)، کوان آنت، جانسون چانک و آنه کریستین (۲۰۱۰) همسویی دارد. نتیجه حاصل برای فرضیه پژوهش با یافته های پژوهش های فتاحی و اجارگاه (۱۳۷۹)، لطیفی (۱۳۸۴) صفری و همکاران (۱۳۹۲)، ریاحی و همکاران (۱۳۹۳)، امینی (۱۳۹۵) راتر (۱۹۸۷)، وینمن، اسمیت پیچی، بیزی و مامفرد (۲۰۰۳)، آنگ و همکاران (۲۰۰۶)، مارتین و مارش (۲۰۰۶)، کوهن و همکاران (۲۰۰۹) همسویی ندارد. در تبیین این یافته از پژوهش می توان گفت یکی از شیوه های آموزشی مناسب برای دانش آموزان شرکت آنها در اردو می باشد و اگر گردش های علمی با دقت برنامه ریزی شوند، می توانند انگیزه فراوانی را در دانش آموزان به وجود آورده و تاب آوری تحصیلی را در دانش آموزان افزایش می دهد چرا که دانش آموزان با تاب آوری پایین آسیب پذیرند و فاقد جسارت، انگیزه تشویق و راهبردهای لازم برای تغییر شرایط فشارزا به فرصت ها می باشند و همیشه درگیر مشغله های ذهنی بوده و مشکلات خود را به صورت مبالغه آمیز بزرگ کرده و خود را قربانی حوادث می دانند و از شرایط موجود ناله و شکوه دارند. خود را کم توان و ضعیف جلوه می دهند و از تلاش برای حل شرایط تنش زا اجتناب می کنند. نحوه برخورد آنها خشک و انعطاف ناپذیر است و نسبت به آینده احساس نگرانی می کنند و به مرور این نگرانی تبدیل به ترس می شود و به جای داشتن احساس مسئولیت و راهکاری خلاق و نوآور برای حل مشکلات خود را سردرگم و ناتوان احساس می کنند و برعکس دانش آموزانی که تاب آوری بالایی دارند حس قوی برای پیشرفت دارند و اعتماد به نفس و خودباوری آنها بالاست.

۴- نتیجه گیری

اردوهای دانش آموزی فعالیتی سازمان یافته، نظام مند و هدفمند است که به صورت گروهی با برنامه های معین، تحت نظارت و هدف مربی در محیطی خارج از مدرسه و بیرون از محدوده فعالیت های روزمره و در فضایی کاملاً متنوع، مساعد و بانشاط، و با هدف تربیت و سازندگی برگزار می گردد. گرایش غالب در اردو، آموزشی و پرورشی است. امروزه نقش اردو در رشد و شخصیت دانش آموزان، اجتماعی شدن و باورپذیری آن ها امری غیرقابل انکار به شمار می رود و از همین روست که اغلب کارشناسان آموزشی بر لزوم برگزاری اردوهای علمی، معنوی و تفریحی برای دانش آموزان توافق نظر دارند. اردو یک فعالیت مقطعی و فوق برنامه نیست بلکه یک فرآیند آموزشی، پرورشی است که متناظر به اهداف و برنامه های مرتبط با سطح و مقطع تحصیلی دانش آموزان و از اصلی ترین پارامترهای اثرگذار در حوزه جامعه پذیری دانش آموزان می باشد نتیجه ای که حاصل خواهد شد سبب افزایش تاب آوری تحصیلی در دانش آموزان بخصوص دانش آموزان ابتدایی خواهد شد.

- پیشنهادات

برنامه ریزی برای اردوهای دانش آموزی مسئله بسیار مهمی است که مسئولیت مراکز آموزشی لازم است همواره آن را در نظر داشته باشند. انتخاب مقصد مناسب برای اردو و به تناسب آن کیفیت اتوبوس کرایه ای تا حد زیادی تضمین کننده کیفیت اردوهای آموزشی

می باشد. بهتر است محلی برای اردو ها انتخاب شود که علاوه بر تفریح و سرگرمی دانش آموزان، با برنامه های درسی و آموزشی آن ها نیز هم راستا باشد

- منابع

۱. رشیدی، علی؛ امیری، محمد؛ مهرآور گیگلو، شهرام؛ نودهی، حسن (۱۳۹۳) بررسی رابطه ادراک از محیط یادگیری کلاس با تاب آوری تحصیلی. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، سال بیست و دوم، (۷) ۱۸۹-۱۹۸.
  ۲. فتحی واجارگاه، کوروش. (۱۳۷۹). درآمدی بر اردوهای دانش آموزی. تهران: فاخر.
  ۳. هاشمی، زهرا و جوکار، بهرام، (۱۳۹۲)، مدل یابی علی تاب آوری هیجانی، نقش دلبستگی به والدین و همسالان، راهبردهای مقابله ای و تنظیم شناختی هیجانات، مطالعات روان شناختی، ۹(۱)، ۳۸-۹.
  ۴. هاشمی، زهرا؛ جوکار، بهرام (۱۳۹۳). پیش بینی تاب آوری تحصیلی و هیجانی بر مبنای عوامل روان شناختی، خانوادگی و اجتماعی: مقایسه نیمرخ پیش بینی ابعاد تاب آوری هیجانی و تحصیلی. مطالعات روان شناختی، ۱۰(۴)، ۱۳۷-۱۶۲.
  ۵. یزدان پناه، علی نقی. (۱۳۸۲). نقش اردو در تربیت دانش آموزان. تهران: مجله تربیت. سال نوزدهم. شماره های ۲۰۱.
1. Abolghasemi, A., & Taklavi Varaniab, S. (2010). Resilience & Perceived stress: Predictors of life satisfaction in the students of success & Failure. *Procedia social and behavioral Sciences*, 5, 748-752.
  2. Abolghasemi, A., & Taklavi Varaniab, S. (2010). Resilience & Perceived stress: Predictors of life satisfaction in the students of success & Failure. *Procedia social and behavioral Sciences*, 5, 748-752.
  3. Campbell-sills, L., Cohan, S., and Stein, M. B. (2006). Relationship of resilience to personality, coping, and psychiatric symptoms in young adults. *Behavior research and therapy*, 44, 585-599.
  4. Mallett, C.A. (2012). The school success program: Improving maltreated children's academic and school-related outcomes. *Children & School*, 34(1), 13-26
  5. Mandel, G. & Mullet, E. & Brown, G. (2006). *cultivating resiliency a guide for parent and school personnel*. published by scholastic press . www. Scholastic. Com.
  6. Martin, J. A., Marsh, W. H. (2009). Academic resilience and academic buoyancy: multidimensional and hierarchical conceptual framing of causes correlates and cognate constructs. *Oxford Review of Education*, 35(3), 353-370.
  7. Masten, A. S., & Wright, M. (2010). Resilience over the Lifespan: Developmental Perspectives on Resistance, Recovery. In: Reich, J, W., Zautra. A. J., & Hall, J. S. *Hnadbook of adult resilience*. The Guilford Press, New York, London, 213-237
  8. Morrison, M. G., Allen, R. M. (2007). Promoting student resilience in school contexts. *Theory into Practice*, 46(2), 162-169.

9. Newman, R. (2003). Providing direction on the road to resilience, Behavioral Health Management, 13(4), 42-43
10. Riahi, M., Mohammadi, N., Norozi, R., Malekitabar, M. (2015). The Study of the Relationship between Academic Self-efficacy and Resilience in High School Students. Academic Journal of Psychological Studies, 4 (3), 59-65.
11. Souri H, Hasanirad, T (2011) Relationship between Resilience, Optimism and Psychological Well-Being in Students of Medicine. Procedia - Social and Behavioral Sciences 30 (2011) 1541 – 1544
12. Weon-Hee Moon, Myoung-Jin Kwon and Kil-Soo Chung(2015) Influence of Academic Resilience, Self-Efficacy and Depression on College Life Adjustment in Korea's Nursing College Students. Indian Journal of Science and Technology, Vol 8(19). 1-4
13. White, B., Driver, S., Warren, A.M (2010). Resilience and indicators of adjustment during rehabilitation from a spinal cord injury. Department of kinesiology health promotion and recreation. University of north Texas. Rehabilitation psychology.55:23-32
14. Yates, T. M. and Masten, A. S. (2004). Fostering the future: Resilience theory and the practice of positive psychology. In P. A. Linley and S. Jozeph and (Eds(Positive psychology in practice (pp. 521-539). Hoboken: New Jersey.
15. Zina D. Zuill (2016) The Relationship Between Resilience and Academic Success Among Bermuda Foster Care Adolescents. Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of, Doctor of Philosophy. Counseling Psychology